

Sahip Ata Camii Taç Kapı Sağ ve Sol Sebil Tezyinatı Değerlendirmesi

Halime Güler

Doktora Öğrencisi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Mimarlık Fakültesi,
Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, Konya, Türkiye

ORCID: orcid.org/0000-0003-0352-5323, Email: halimeguler@hotmail.com

Makale Bilgileri

ÖZ

Makale Geçmişi

Geliş: 18/11/2022

Kabul: 15/12/2022

Yayın: 30/12/2022

Anahtar Kelimeler:

Sahip Ata Camii,
Sebil, Tezyinat,
Motif, Detay

13.yüzyıl Anadolu Selçuklu Dönemi mimarisi yeni bir geleneğin oluşumuna tanıklık eden ayrıcalıklı bir süreci ifade etmektedir. Mimarının karakteristik bir özelliği haline gelen taç kapılar, her yapı ögesi için tasarım gücünün mükemmel bir işçilikle birleştiği, önemli bir kurgu ögesidir. 13.yüzyılın ikinci yarısına damgasını vuran, dönemin kudretli veziri Sahip Ata Fahreddin Ali tarafından inşa edilen Konya Sahip Ata Camii taçkapısı, günümüze sağlam durumda gelebilen sebilleri ile de dikkat çeken nadide bir eserdir. Kültürel süreklilik ve bu zengin mirası gelecek nesillere aktarmak amacıyla başladığımız araştırma da Sahip Ata Külliyesi Camii sebilleri tezyinatı, teknik, malzeme, motif, kompozisyon, üslup, anlam ve sembol açısından incelenmiştir. Fotoğraf, ölçüm ve milimetrik çizimle belgelenecek, günümüz ve sonraki nesillere kaynak oluşturması hedeflenmiştir. Anadolu Selçuklu döneminin tasarım, tezyinat ve yazı programı ile en görkemli yapılarından biri olan Sahip Ata camii taç kapısı, çifte minareli cephe uygulamasının da öncüsüdür. Sahip Ata Camii'nin sebilleri, iki taraftan yükselen minare kaidesinde, simetrik bir şekilde yekpare taştan adeta küçük bir taç kapı gibi planlanmış ve tezyin edilmiştir. Sonuç olarak, Sahip Ata Camii taç kapı sebil tezyinatı, dönemin karakteristik özelliklerini taşıyan yazı, geometrik ve rümi motiflerinden oluşmaktadır. Yazı ve geometrik tezyinatın rümi motiflere hâkim olduğu ve iki sebil arasında mimarî detay ve dekorasyon bakımından bazı farklılıkların olduğu tespit edilmiştir.

Sahip Ata Mosque's Portal Right and Left Sabil Ornament Evaluation

Article Info

ABSTRACT

Article History

Received: 18/11/2022

Accepted: 15/12/2022

Published: 30/12/2022

Keywords:

Sahip Ata Mosque
Public Foundation
Decoration,
Motif,
Detail

The architecture of the 13th century Anatolian Seljuk Period expresses a privileged process witnessing the formation of a new tradition. Crown doors, which have become a characteristic feature of architecture, are an important element of fiction where design power is combined with excellent craftsmanship for each building element. Constructed by the mighty vizier of the period, sahibinden Ata Fahreddin Ali, the portal of Konya Sahip Ata Mosque, which left its mark on the second half of the 13th century, is still today. It is a rare work that draws attention with its fountains that can come in good condition. In our research, which we started with the aim of transferring cultural continuity and this rich heritage to future generations, the decoration of the Sabils of the Mülk Ata Social Complex Mosque was examined in terms of technique, material, motif, composition, style, meaning and symbol. It is aimed to be a resource for today and next generations by documenting with photography, measurement and millimetric drawing. One of the most magnificent structures of the Anatolian Seljuk period with its design, decoration and writing program, the portal of the Sahip Ata Mosque is also the pioneer of the double minaret facade application. The fountains of the Sahip Ata Mosque were planned and decorated symmetrically on the minaret base rising from two sides, almost like a small portal made of monolithic stone. As a result, the decoration of the portal of the Sahip At Mosque, the fountain, consists of writing, geometric and rumi motifs that have the characteristic features of the period. It has been determined that the script and geometric ornaments dominate the rumi motifs and that there are some differences between the two fountains in terms of architectural details and decoration .

Atıf/Citation:

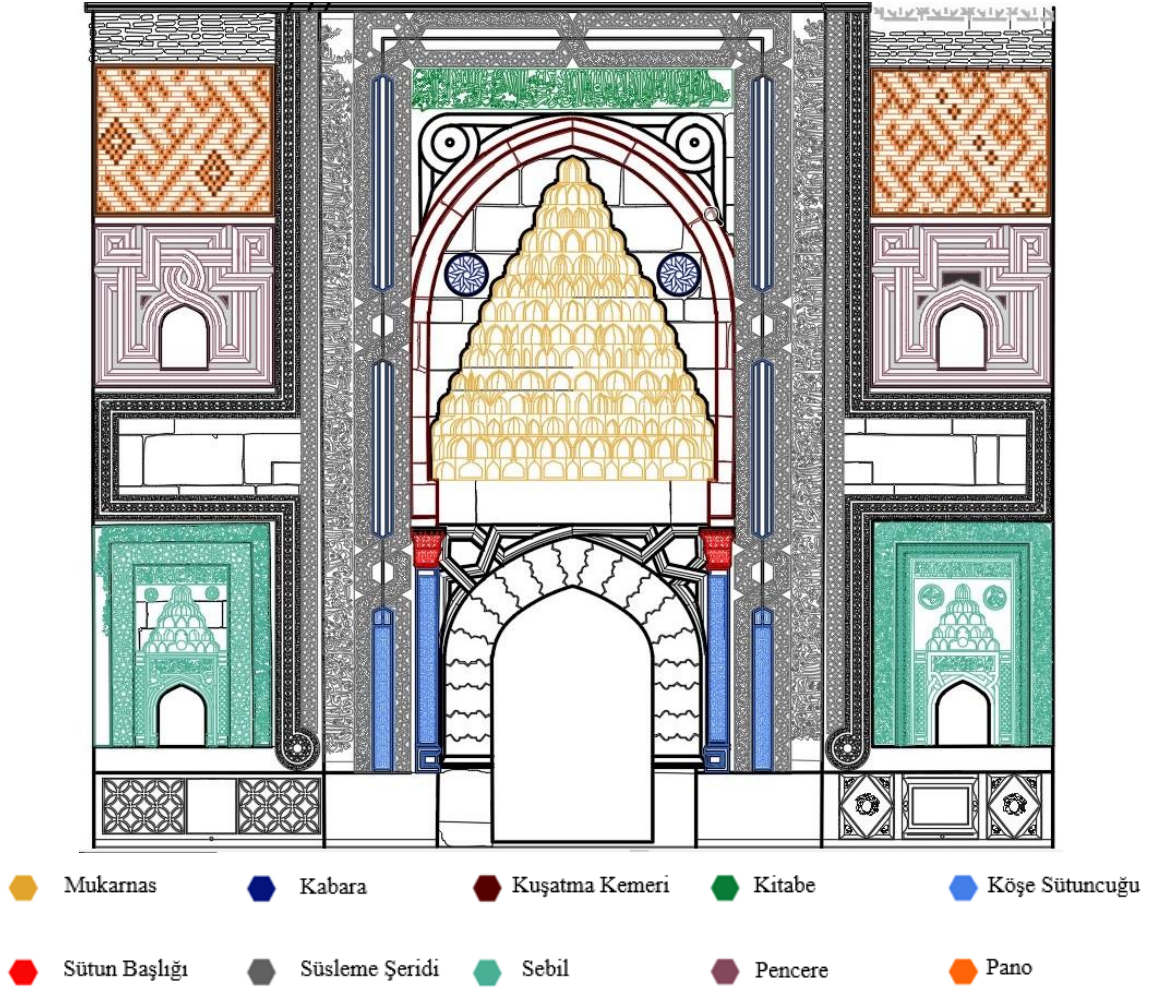
Güler H. (2022). Sahip Ata Camii Taç Kapı Sağ ve Sol Sebil Tezyinatı Değerlendirmesi Nigarhane Dergisi, 2, 19-35.
"This article is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) (CC BY-NC 4.0)"

GİRİŞ

Anadolu Selçuklu mimarisinde önemli bir kurgu ögesi olan taç kapı; kavsara, kuşatma kemerleri, köşe sütuncuğu, kitâbe, süsleme şeritleri, gülbezek ve madalyonlar gibi çok sayıda elemanın bir arada kullanımıyla inşa edilmiştir (Ertunç Ö., 2020, Baysal A.F., 2020). Dikdörtgen çerçeveye göre şekillenen taş oyma uygulaması taç kapılar, genellikle iki ana bölümden oluşmaktadır. Yayvan kemerli girişin yer aldığı kapı nişi ve bezemeli süsleme şeritlerden oluşan dikdörtgen çerçeve, 13.yüzyılın iki yarısında, taç kapıların iki yanına eklenen minare kaideleri, genişletilmiştir (Önge, 1997).

Konya Sahip Ata Camii taç kapısı, 13.yüzyılın ikinci yarısına damga vuran, dönemin kudretli veziri Sahip Ata Fahreddin Ali tarafından inşa ettirilmiştir. Anadolu Türk Mimarisinin en değerli sanatçılarından biri olarak kabul edilen Mimar Kөлük bin Abdullah tarafından inşa edilen bu abidevi eser günümüze sağlam durumda gelebilen sebilleri ile de dikkat çekmektedir. İbrahim Hakkı Konyalı; “Küllük; boz renkli Kiçi Musna Taşları'nın içinde yerli olmayan ak mermerleri kıymetli bir cevher gibi kullanmıştır. Takı donuk renkli bir madalyana benzetirsek mermer sebiller onun tıraş edilmiş pırlantalarıdır.” diyerek taş ustalarının sebilleri bir kuyumcu gibi işlediklerini ifade etmiştir (Konyalı, 2007). Sahip Ata Camii'nin sebilleri, iki taraftan yükselen minare kaidesinde, simetrik bir şekilde yekpare taştan adeta küçük bir taç kapı gibi planlanmış ve tezyin edilmiştir.

Selçuklu mimarisinin, en etkili anlatımını temsil eden örneklerden biri olan Sahip Ata Camii taç kapısı, on bölümden oluşmaktadır (Baysal, Sayın., 2019). Çalışmamızda taç kapı bölümlerinden biri olan sebiller, tezminatında kullanılan süsleme motifleri ile malzeme-teknik detayları açısından incelenmiştir (**Resim 1**).

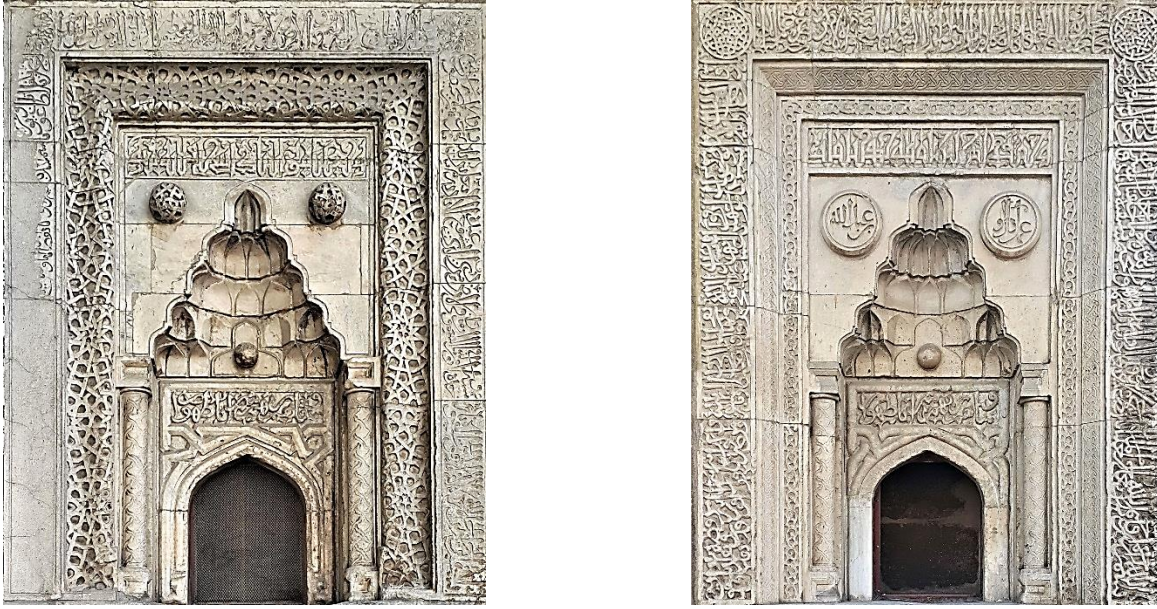
Resim 1. Sahip Ata Camii Taç kapı Bölümleri

Allah yolunda hayır, hasenat yapmak ve “yol” anlamına gelen sebîl kelimesinin suyla olan alakası insanlığın

asli ihtiyacı olan suyun Allah yolunda hizmete sunulmasıdır. Cennet nehri Kevser suyunun yeryüzündeki misali olarak algılanan sebiller, külliyelerin en küçük yapı birimi olarak yola nazır inşa edilmişlerdir. Külliyelerle bütünleşmesinin gerekçesi ise gündelik hayatın külliyein etrafında cereyan etmesidir (Çaycı, 2017).

Yüce Kitabımız Kur'an-ı Kerim'de ve Peygamberimizin hadislerinde su, aziz sayılmış, bu konunun önemi vurgulanmıştır (Önge, 1997). İslam medeniyetinde su mimarisinin ortaya çıkması ise suyun önemine işaret olmalıdır (Çaycı 2017).

Sebiller içinde en eski tarihli günümüze sağlam durumda gelebilen Konya Sahip Ata Cami taç kapısındaki emzikli sebillerdir (**Resim 2**). Bu sebiller, küçük bir taç kapı gibi plânlamış ve tezîyin edilmiştir. Selçuklu devrinin dekorasyon bakımından en önemli eserleri arasındadır. Sahip Ata Camii'nin sebilleri, taç kapı minare kaidesinde, simetrik bir şekilde yer almaktadır. İlk bakışta birbirine çok benzeyen sebiller, mimari detayları ve tezîyat açısından bazı farklılıklar göstermektedir.

Resim 2. Sahip Ata Camii Taç kapı Sol ve Sağ Sebil Detayı (Güler 2020)

Araştırmada, Sahip Ata Külliyesi Cami taç kapı sebilleri tezîyatı çizim ve motif analizleri geometrik kompozisyon, rûmi kompozisyon ve yazı olarak üç kısımda incelenmiştir. Çizimlerde AutoCAD, fotoğrafların düzenlenmesinde ise photoshop programından yararlanılmıştır. Tezîyatın bir unsuru olan motiflerin milimetrik çizimi, sebildeki konumu ve fotoğrafı tabloda birlikte verilmiştir. Yazı türü ve tekniğinin daha net alınabilmesi adına yazının bir bölümü büyütülerek verilmiştir.

Bu bağlamda, Sahip Ata Camii Taç kapı sebil tezîyatı, doğu ve batı kanadı detayları ayrı ayrı incelenmiştir.

Sebil (Doğu Kanadı)

Taç kapı doğu kanadı minare kaidesinde bulunan sebilin iki yanı silindirik sütuncelerle tezîyin edilmiş, beş sıra mukarnaslı bir nişi vardır. Sebil cephesinin eni 1.81m. yüksekliği ise 2.255 m.'dir. 0.48 m. genişlikte ve 0.65m.yükseklikte sivri kemerli pencerenin yanlarından başlayarak düğüm oluşturan iki kaval silme geometrik geçmeler meydan getirerek üst panonun etrafını da çerçevelemektedir. Bu pencere levhasının arkasında dikdörtgen planlı bir hücrenin tabanına alttaki su teknesiyle bağlantıyı sağlayan bir delik mevcuttur (Önge, 1997).

Tezîyat detayları içten dışa doğru verilmiştir.

Tablo 1'de sağ ve sol sebil penceresinin üstünde 0.13x 0.60 m ölçüsünde İnsan suresinin 21.ayeti Selçuklu stülüsü ile tezîyin edilmiştir. Suyu taziz eden ayetin meali şöyledir; *“Rableri onlara tertemiz bir içecek verir;”*

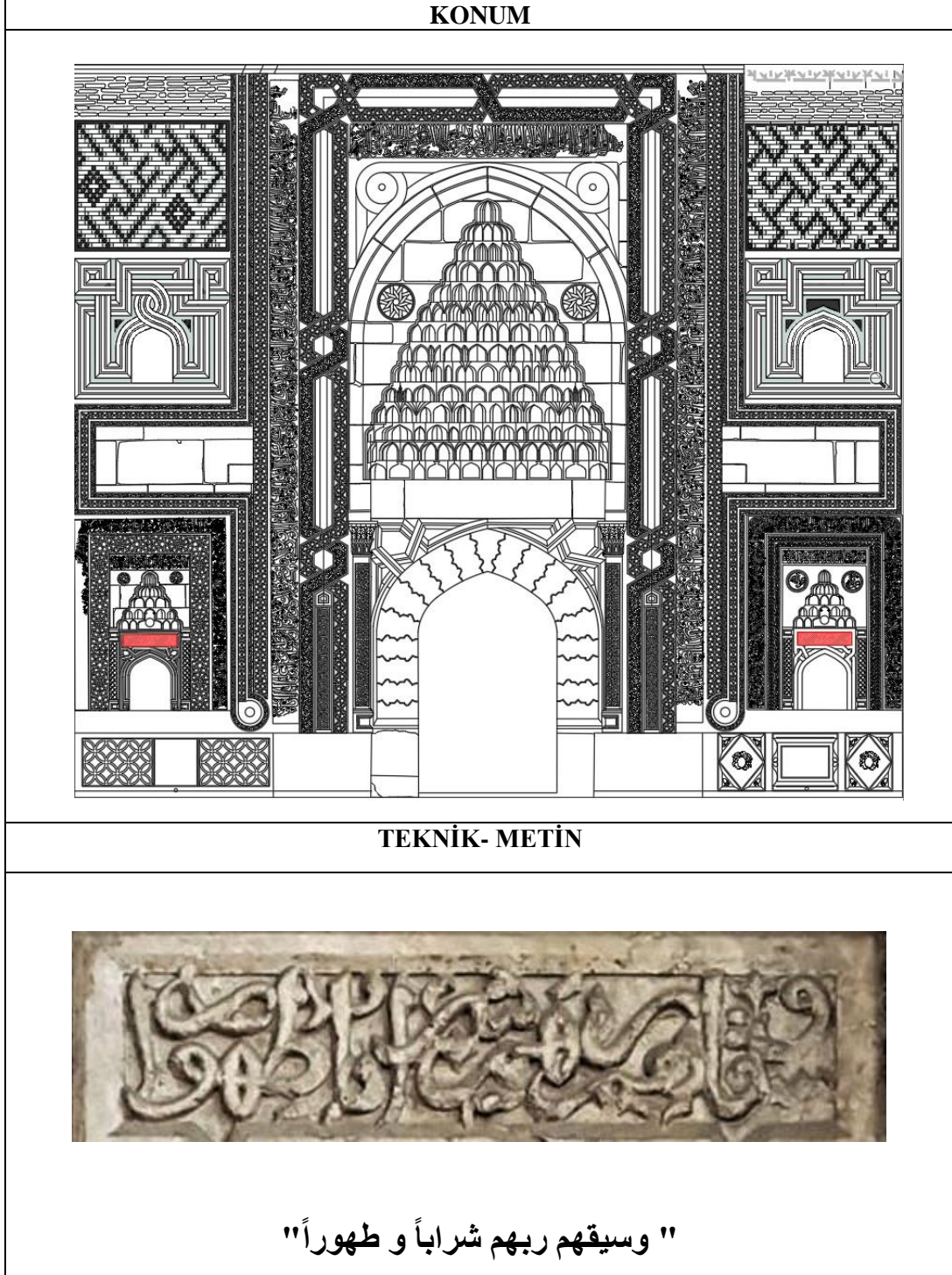
Sade zemin üzerine, alçak kabartma tekniğiyle tezîyin edilen kitabe, günümüze büyük bir tahribat yaşamadan ulaşmıştır.

Tablo 2'de sol sebil penceresinin mukarnaslı nişi ile süsleme şeridi arasında yer alan, 0.22 x 1.01 m. ölçüsünde dikdörtgen panoda Enbiya suresinin 30. Ayeti kerimesi kûfi hatla tezîyin edilmiştir (Önge, 1997).

Suyu taziz eden ayetin meali şöyledir; *“Canlı olan her şeyi sudan meydana getirdik. Bu gerçek karşısında,*

hâlâ mı iman etmeyecekler?"

Köşeli ve sert şekillerin hâkim olduğu kûfi yazı türü, Selçuklu sülüsü kadar yaygın bir kullanım alanına sahiptir. Tablo 'da detayı verilen kitabe örneğinde olduğu gibi bazı kûfi hatlarda harflerin muhtelif bölümlerinden çıkan (özellikle sap ve son kısımlarından) rümi motifleriyle yazının sertliği yumuşatılmaya çalışılmıştır (Gün, 1999).

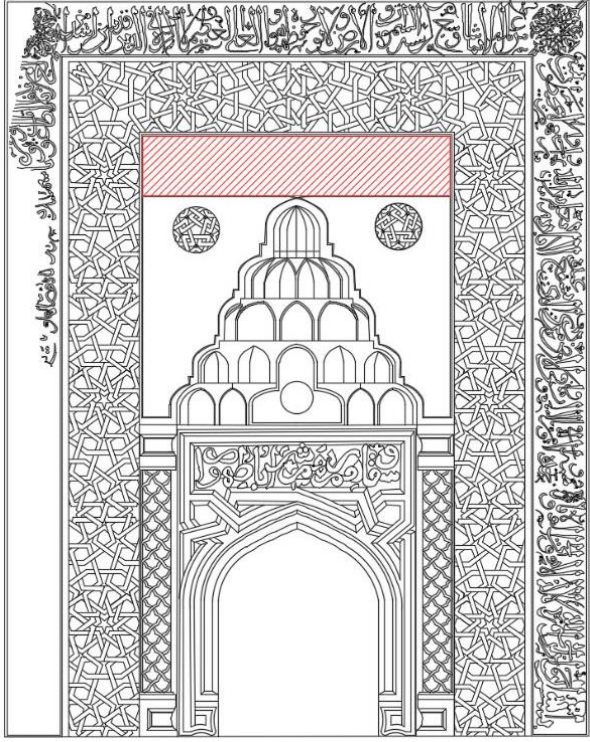

Tablo 1. Sağ ve sol sebil niş üstü pano yazı deta

Tablo 2’de, beş sıralı mukarnas ile ilk süsleme şeridi arasında kalan 0.22 x 1.01 m. ölçüsünde dikdörtgen panonun detayları verilmiştir. Panoda Enbiya suresi 30. Ayeti kerimesi alçak kabartma tekniğiyle kûfi hatla tezyin edilmiştir (Önge, 1997).

Suyu taziz eden ayeti kerimenin meali şöyledir; “Canlı olan her şeyi sudan meydana getirdik. Bu gerçek karşısında, hâlâ mı iman etmeyecekler?”.

Köşeli, sert ve dik olarak tanımlanan kûfi yazı türü, Selçuklu sülüsü kadar yaygın bir kullanım alanına sahiptir. Tablo 2’da detayı verilen kitabe örneğinde olduğu gibi bazı kûfi hatlarda harflerin çeşitli bölümlerinden çıkan (özellikle sap ve son kısımlarından) rûmi motifleriyle yazının sertliği yumuşatılmaya çalışılmıştır (Gün, 1999).

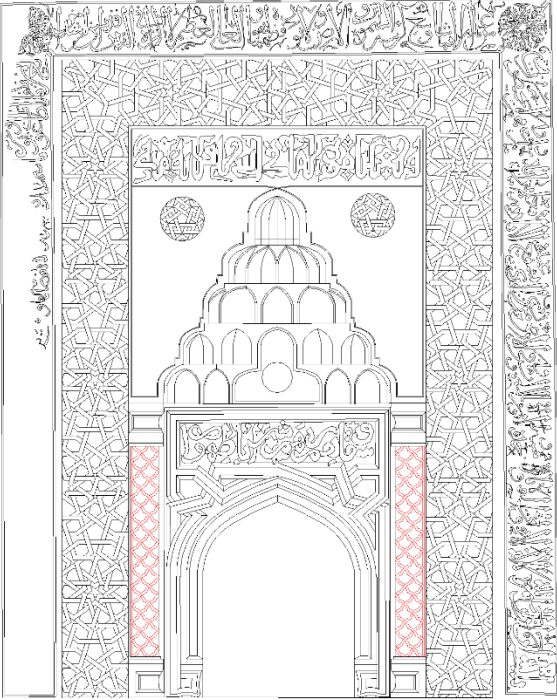
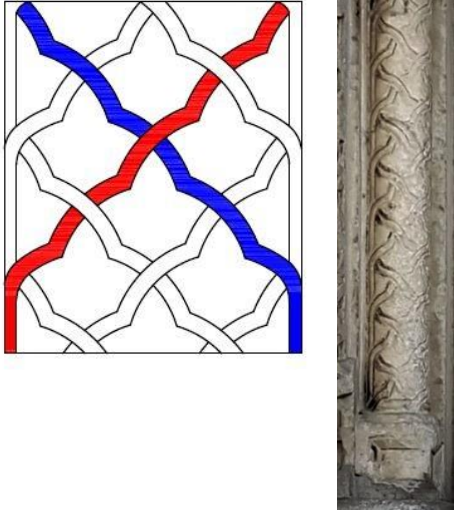
KONUM

TEKNİK- METİN
 <p data-bbox="486 1825 1117 1892">"وَ جَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ"</p>

Tablo 2. Sol sebil mukarnas üstü yazı detayı

Tablo 3'te taç kapının sağ ve sol minare kaidesinde bulunan sebillerin sütünce detayları verilmiştir. Sebil nişi ve süsleme şeritleri arasında yerleştirilen köşe stnceleri dairevi formda tezyin edilmiştir. Beş sıralı mukarnas, yatık "U" formundaki sütünce başlıklarına oturmaktadır. Yatık "U" ve küp formundaki sütünce başlıkları, tezyin edilmeden bırakılmıştır.

Düşey ekseninde dendanların alttan ve üstten geğerek oluşturduğu geğme düzeni tek eksenli sonsuz karakterli geometrik bir kompozisyondur. Geometrik kompozisyon, zencerek tarzında eğrisel çizgilerin keşişmesiyle tepelik rmi motifi oluşturmaktadır.

Dar silmelerle çerçevelenen silindirik köşe stnceleri, mermer üzerine oyma tekniğiyle tezyin edilmiştir.

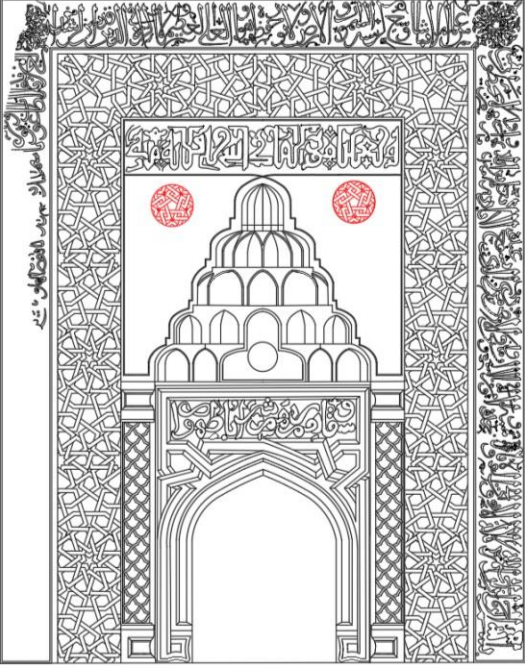
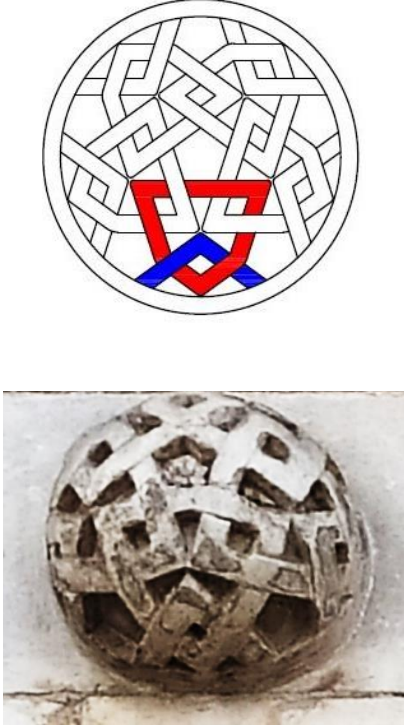
KONUM	PAFTA DÜZENİ
	

Tablo 3. Sahip Ata Camii Sağ-Sol Sebil Stnce Detayı (Güler 2020)

Kompozisyon detayları Tablo 4'te verilen kabara, beş sıralı mukarnaslı sebil nişi ile dikdörtgen kitabe arasında kalan kşeliklerde bulunmaktadır (Önge, 1997).

0.14 m. apında iki küresel kabara, beşgen kapalı formun (kırmızı) birbiriyle ve kırık çizgi (mavi) ile keşişmesinden oluşan geometrik bir kompozisyona sahiptir. Beşgen kapalı formun birbiriyle keşişmesinden ortada, beş kollu yıldız ve baklava motifleri oluşmuştur. Beşgen kapalı formun kırık çizgi ile keşişmesinden ise baklava motiflerin aralarında beş kollu yıldız sistemi oluşmuştur.

Ak mermere alçak kabartma tekniği ile tezyin edilen geometrik kompozisyon, günümüze büyük bir tahribat almadan ulaşmıştır.

KONUM	PAFTA DÜZENİ
	

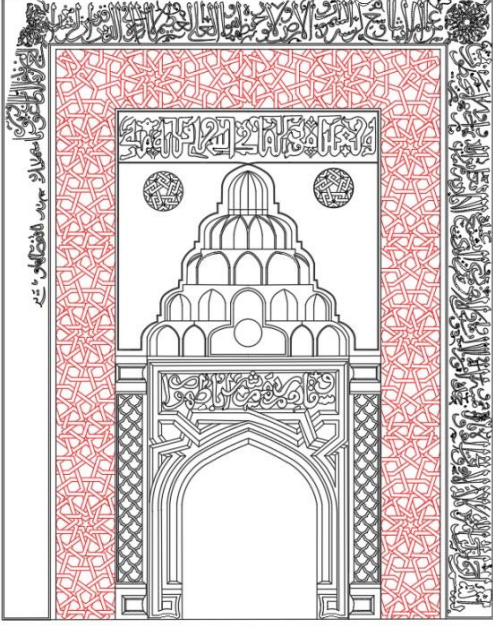
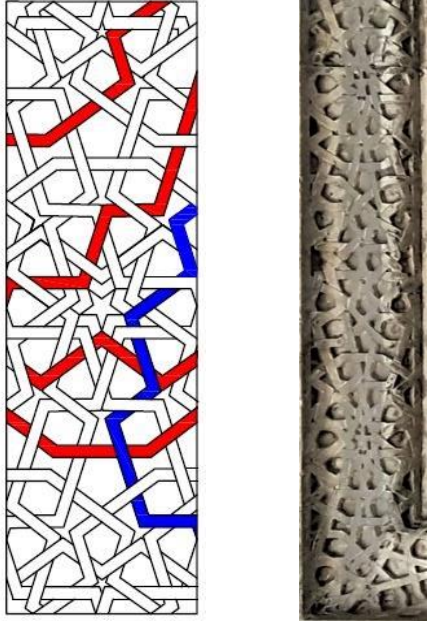
Tablo 4. Sol Sebil Kabara Detayı (Güler 2020)

Tablo 5’te doğu kanadındaki sebilin birinci (içten dışa doğru) süsleme şerit detayları verilmiştir. 0.40 m. genişliğindeki süsleme şeridi, (S) formunda kıvrımlı bir yüzeye tezyin edilmiştir. Selçuklu dönemi taş oyma tezyinatında, (S) formunun bu şekilde tezyin edildiği başka bir örnek mevcut değildir (Önge, 1997).

Taş ustalarının bir pırlanta gibi işledikleri bu süsleme şeridi alçak kabartma tekniği ile ongen yıldız ağlarından oluşan geometrik bir kompozisyonla tezyin edilmiştir.

İki yatay ve üç düşey kırık çizgilerin kesişmesiyle oluşan beş ve on kollu yıldızların etrafında kapalı çokgenler yer almaktadır. On kollu yıldızların ortasında ise beş kollu küçük yıldızlar bulunmaktadır. Düşey ekseninde tekrar eden birimlerin eklenmesiyle oluşan, açık bir kompozisyonudur.

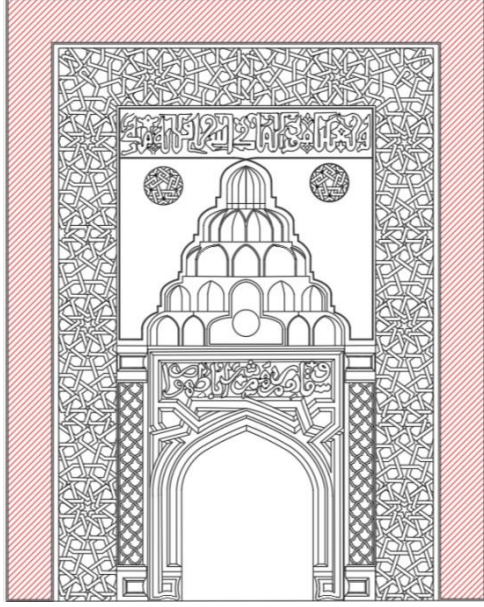

Süsleme şeridi, günümüze büyük bir tahribat yaşamadan ulaşmıştır.

KONUM	PAFTA DÜZENİ
	

Tablo 5. Sahip Ata Camii Sol Sebil 1. Süsleme Şeridi Detayı (Güler 2020)

Ölçü itibariyle batı (sağ) kanadındaki sebil, doğu kanadındaki (sol) sebillle aynıdır. Doğü kanadındaki sebili üç taraftan çevreleyen 0.21 m. enindeki ikinci süsleme şeridinde (içten dışa doğru), oyma tekniğiyle (yani zeminden daha derinde) Selçuklu sülüsü ile Besmele ile Bakara Suresinin 255. ayeti (Önge, 1997) Ayet el- Kürsî “Allah, o İlâhtır ki Kendisinden başka ilah yoktur. Haydır, kayyûmdur, kendisini ne bir uyuklama ne uyku tutamaz. Göklerde ve yerde ne varsa O’nundur. İzni olmadan huzurunda şefaet etmek kimin haddine? Yarattığı mahlûkların önünde ardında ne var, hepsini bilir. Mahlûklar ise O’nun dilediğinden başka, ilminden hiçbir şey kavrayamazlar. O’nun kürsüsü gökleri ve yeri kaplamıştır. Gökleri ve yeri koruyup gözetmek O’na ağır gelmez, O öyle ulu, öyle büyüktür.” ve devamındaki ayetler yazılıdır. Tahribat nedeniyle sebilin sol kısmında hangi ayetlerin yazdığı okunamamaktadır (Özkafa, 2006) (**Tablo 6**).

İlk süsleme şeridinin üst köşelerinde geometrik geçmelerle tezini edilen iki sathi rozet yer almaktadır. Ancak aşınma nedeniyle desen tespit edilememiştir.

KONUM

TEKNİK- METİN
 <p data-bbox="667 1485 916 1525">بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ</p> <p data-bbox="272 1563 1315 1697">اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ.</p>

Tablo 6. Sahip Ata Camii Sol Sebil 2. Süsleme Şeridi Detayı (Güler 2020)

Sebil (Batı Kanadı)

Sahip Ata Camii taç kapı doğu ve batı minare kaidelerindeki emzikli sebiller ölçü itibariyle birbiriyle aynı olmakla birlikte, tezyinat ve mimari detay bakımından bazı farklılıklar göstermektedir. İbrahim Hakkı Konyalı bu durumu şöyle ifade etmektedir; “Fakat mimar, hattat ve işçi bunun yazılarında, nakışlarında, desenlerinde, göbeklerinde tenevvüler göstermişlerdir. Şu neticeyi çıkarabiliriz ki Sahip Ata'nın taç kapısı aynı zamanda bir güzel sanatlar meşheridir. Burada umumi ahengi tenazuru bozmamak için her değişiklik tecviz edilmiştir” (Konyalı, 2007).

Doğu ve batı kanadındaki sebillerin sütünce kompozisyonu ve sebil nişi üstü dikdörtgen panoda bulunan yazı detayları birbiriyle aynıdır. Detayları (Tablo 1-Tablo 3)'de verilmiştir.

Batı kanadındaki sebilde, beş sıralı mukarnas ile dikdörtgen kitabe arasında kalan köşeliklerde iç içe iki dairevi silmenin çevrelediği iki madalyon bulunmaktadır. Bu madalyonlarda Sahip Ata camii mimarı Kölük bin Abdullah'ın ismi, Selçuklu sülüsü ile oyma tekniğiyle tezyin edilmiştir. Mimar-usta isimleri, Konya Selçuklu dönemi yapılarında, bu formdaki kitâbeler üzerinde yer almaktadır (Duran, 2001) (Resim 3).

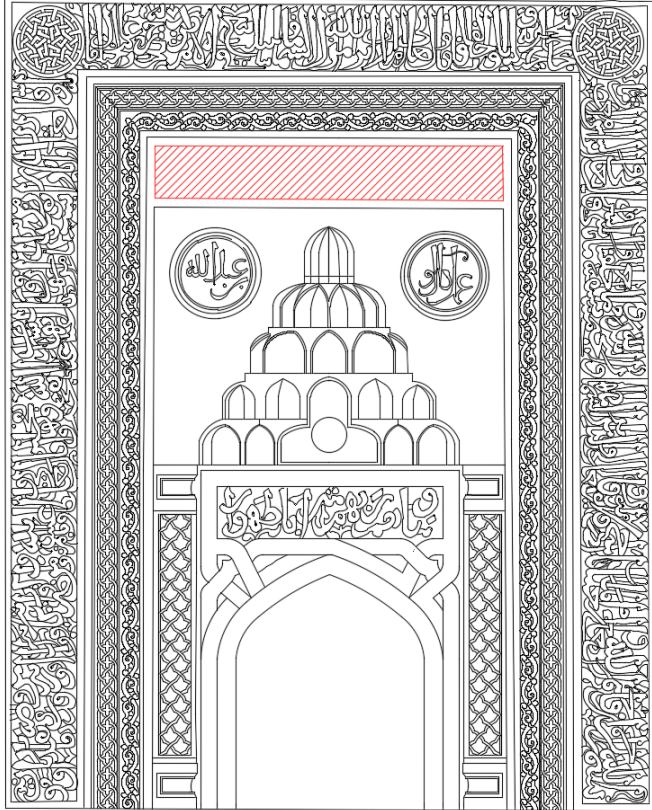

Resim 3. Sahip Ata Camii Sanatçı Kitabe Detayı (Güler 2020)

İki yanı silindirik sütuncelerle tezyin edilmiş sebilin beş sıra mukarnaslı bir nişi vardır. Batı kanadındaki sebilin eni 1,81 m yüksekliği ise 2.255 m'dir. 0.48 m genişlikte ve 0,65 m yükseklikte sivri kemerli pencere nişinin yanlarından başlayarak düğüm oluşturan iki kaval silme üst panonun etrafını da çerçevelemektedir. Bu pencere levhasının arkasında dikdörtgen planlı bir hücrenin tabanına alttaki su teknesiyle bağlantıyı sağlayan bir delik mevcuttur (Önge, 1997).

Tablo 7'de sağ sebilin beş sıralı mukarnası ile ilk süsleme şeridi arasında yer alan, dikdörtgen panonun detayları verilmiştir. 0.22 x 1.01 m. ölçüsünde dikdörtgen pano, kûfi hatla tezyin edilmiştir (Önge, 1997). Bu panoda, sol sebildeki gibi Enbiya süresinin 30. ayeti olduğu belirtilmiş (Konyalı, 2001) ise de sağ ve sol sebildeki kufi tasarımların farklı ayetler olduğu tespit edilmiştir (Özkafa,2006). Fakat hangi ayet olduğu okunamamıştır.

Köşeli, dik ve sert şekillerin egemen olduğu kûfi yazı türü, Selçuklu sülüsü kadar yaygın bir kullanım alanına sahiptir. Detayı Tablo 7'de verilen kitabe örneğinde olduğu gibi bazı kûfi hatlarda harflerin çeşitli bölümlerinden çıkan (özellikle sap ve son kısımlarından) rûmi motifleriyle yazının sertliği yumuşatılmaya çalışılmıştır.

KONUM

TEKNİK

Tablo 7. Sağ sebil mukarnas üstü yazı detayı (Güler 2020)

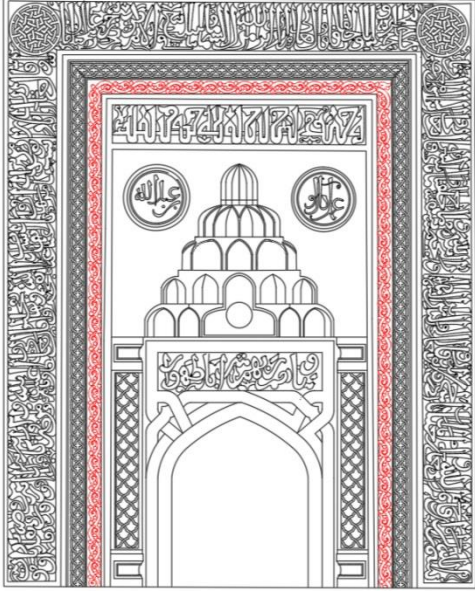
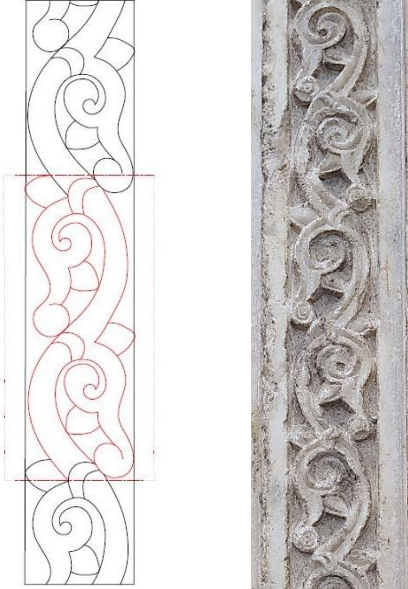
Sahip Ata Camii ta kapı batı kanadındaki sebili u taraftan çevreleyen süsleme Őeritlerinin detayları içten dışa doğru verilmiştir.

Tablo 8’de, sağ sebilin birinci (içten dışa doğru) süsleme Şeridinin kompozisyon detayları verilmiştir. Süsleme Şeridi, iki dar süslemesiz silmeler ile kademeli olarak köşe stuncelerinden ayrılmaktadır.

12., 13. ve 14. yüzyıllarda Ortadoğu Anadolu ve Anadolu’da görülen rmi motifini andıran farklı bir motif türü bulunmaktadır. Bağdat ve çevresindeki Selçuklu eserlerinde görüldüğü için ‘‘Selçuklu Bağdat ekolü’’ olarak isimlendirilmiŐtir. Kompozisyonda devamlılık kanat üzerinden sağlanmaktadır. Daha çok süsleme Őeritlerinde görülmektedir Oyma ve kesme tekniğinde de baŐarıyla uygulanan bir motiftir (Koç B.,2015).

Birinci süsleme Şeridi, Selçuklu Bağdat Ekolü olarak da isimlendirilen rmi kompozisyondan oluşmaktadır.

Tek iplik süsleme Şeridi, ana çizginin yan dallara ayrılarak devam etmesiyle oluşan bir desen kurgusuna sahiptir. Aynı motiflerin bir akıŐ hareketi oluŐurmalarıyla yürüyen desenler olarak da adlandırılır. Günümüze büyük bir tahribat yaşamadan ulaŐan süsleme Şeridi, ak mermer üzerine alçak kabartma tekniği ile tezrin edilmiştir

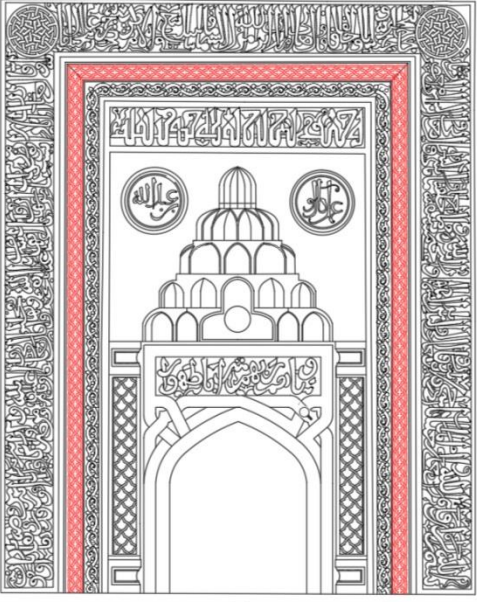
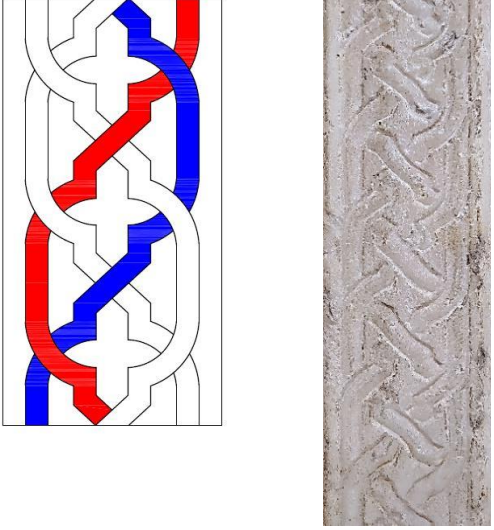
KONUM	PAFTA DÜZENİ
	

Tablo 8. Sağ Sebil Birinci Süsleme Şeridi Detayı (Güler 2020)

Tablo 9’da batı kanadındaki sebilin ikinci süsleme Şeridinin (içten dışa doğru), detayları verilmiştir.

Düşey ekseninde iki ana hattın, alttan ve üstten geerek oluŐturduęu geme düzeni tek eksenli sonsuz karakterlidir. Zencerek tarzında grift bir geometrik kompozisyonudur. Eğrisel ve kırık çizgilerden oluşan iki ana hattın keŐiŐmesiyle dört kollu yıldız sistemi oluşmaktadır.

Dar silmelerle ervelenen pahlı süsleme Şeridi, mermer üzerine oyma tekniğiyle tezrin edilmiştir. Günümüze büyük bir tahribat yaşamadan ulaşmıştır.

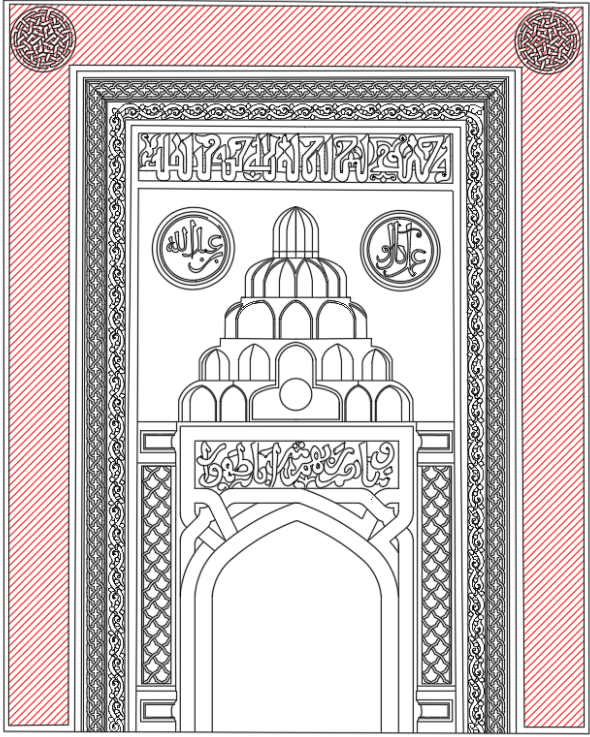

KONUM	PAFTA DÜZENİ
	

Tablo 9. Sağ Sebil İkinci Süsleme Şeridi Detayı (Güler 2020)

Tablo 10’da batı kanadındaki sebilin üçüncü süsleme şerit (içten dışa doğru), detayları verilmiştir.

Sebili üç taraftan çevreleyen süsleme şeridinin eni 0.225m.(Önge, 1997)’dir.

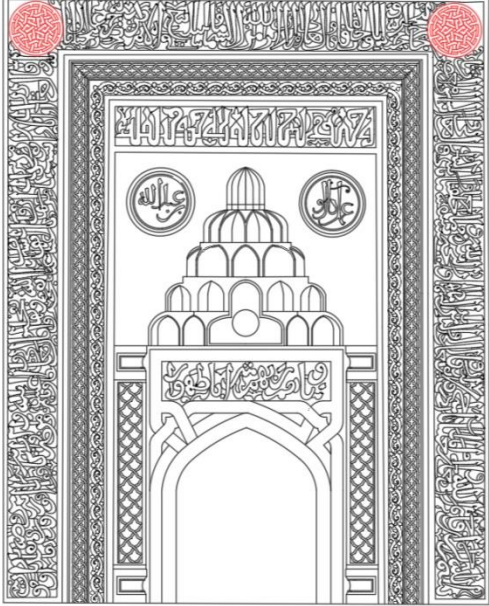
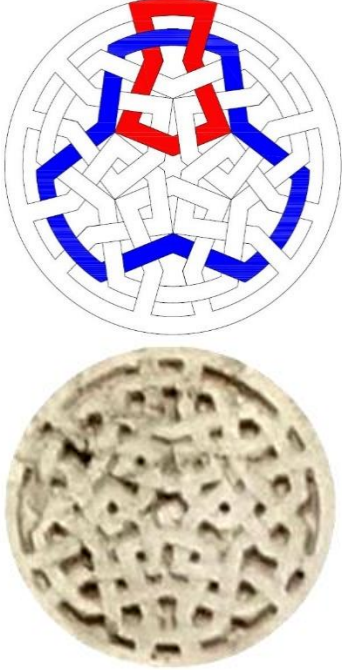
Mekân- anlam ilişkine uygun olarak suyun azizliğine dair; Enbiya suresi 30, Furkan suresi 48-49, Nebe suresi 14-15-16, Zümer suresi 21, İnsan suresi 5-6 ve İnsan suresi 15-16-17-18. ayet-i kerimeleri grift bir Selçuklu sülüsü ile tezyin edilmiştir. Ak mermere alçak kabartma tekniği ile uygulanan Selçuklu sülüsü, günümüze büyük tahribat yaşamadan ulaşmıştır.

KONUM

TEKNİK

Tablo 10. Sağ Sebil Yazı Şeridi Detayı (Güler 2020)

Batı kanadındaki sebilin üçüncü süsleme şeridinin (içten dışa doğru) köşelerinde bulunan madalyonların detayları Tablo 11’de verilmiştir.

Geometrik bir kompozisyona sahip madalyon, kırmızı ve mavi renkle ifade edilen iki kapalı formun birbirleriyle keşişmesinden oluşmaktadır. Ortada altı kollu yıldız çevresinde ise altı baklava motifinin oluştuğu geometrik kompozisyon ak mermere alçak kabartma tekniği ile uygulanmıştır.

KONUM	PAFTA DÜZENİ
	

Tablo 11. Sağ Sebil Yazı şeridi Köşesindeki Madalyon Detayı (Güler 2021)

SONUÇ

Kadim medeniyetimizin ince bir zevk ve estetikle meydana getirdiği eserlerde görülen kompozisyonlar, güzelliğin ilahi bir sıfat olduğu ve onun dünyada sayısız yansıması bulunduğunu kabul eden bir sanat görüşünün ürünüdür. Sanatçının tasavvur ve tahayyül dünyasına tevhit ilkesi yön vermiş, kompozisyonlarda sanatçıların hayal gücü, büyüğü bir dünya sunmuştur.

Çifte minareli cephe uygulamasının da öncüsü olan Sahip Ata camii taç kapısı, Anadolu Selçuklu döneminin tasarım, tezyinat ve yazı programı ile en görkemli yapılarından biridir. Sahip Ata Camii sebilleri, iki taraftan yükselen minare kaidesinde, simetrik bir şekilde yekpare taştan adeta küçük bir taç kapı gibi planlanmış ve tezyin edilmiştir. İlk bakışta birbirine çok benzeyen sebiller, tezyini ve mimari detayları bakımından bazı farklılıklar gösterirler. Bu bölümde, iki sebil aralarındaki benzerlik ve farklılıkların detayları verilmiştir.

Bu iki sebil arasındaki mimarî detay ve tezyini bakımdan bazı benzerlikler şunlardır;

-Doğu ve batı kanadındaki sebiller, iki yanı silindirik sütuncelerle tezyin edilmiş, beş sıra mukarnaslı bir nişe sahiptir. 1.81m.ene sahip sebillerin yüksekliği ise 2.255 m.'dir. Sivri kemerli pencerenin eni 0.48 m. yüksekliği ise 0.65m.'dir. Sivri kemerli pencerenin yanlarından başlayarak düğüm oluşturan iki kaval silme geometrik geçmeler meydan getirerek üst panonun etrafını da çerçevelemektedir. Bu pencere levhasının arkasında dikdörtgen planlı bir hücrenin tabanında alttaki su teknesiyle bağlantı sağlayan bir delik mevcuttur.

-Doğu ve batı kanadındaki sebil penceresinin üstünde 0.13x 0.60 m ölçüsünde dikdörtgen kitabelerde, suyu taziz eden İnsan suresinin 21. ayeti Selçuklu sülüsü ile tezyin edilmiştir.

Bu iki sebil arasındaki mimarî detay ve tezyini bakımdan farklılıklar ise şunlardır;

- Batı kanadındaki sebili, kademeli üç süsleme şeridi, doğu kanadındaki sebil ise iki süsleme şeridi çerçevelemektedir.

- Batı kanadındaki (sağ) sebili çevreleyen yazı şeridi, besmele ve "Ayet el- Kürsî" ayetiyle, Doğu kanadındaki (sol) sebili çevreleyen yazı şeridi ise, dört süreden suyu taziz eden ayetlerle tezyin edilmiştir. Solda yazının oyma, sağda ise alçak kabartma tekniğiyle, tezyin edilmesi dikkat çekmektedir. Tahribat ve aşınma nedeniyle oyma tekniğinin yazı tezyinine uygun olmadığı görülmektedir.

- Sebil nişi mukarnas köşeliklerinde, sağda yazı ile tezyin edilmiş iki madalyon, solda ise geometrik kapalı kompozisyona sahip iki kabara bulunmaktadır.

Sonuç olarak, sebillerin tezyinatı dönemin karakteristik özelliklerini taşıyan Selçuklu sülüsü ve kufi yazı, geometrik ve rûmi motiflerinden oluşmaktadır. Yazı ve geometrik tezyinat, rûmi motiflere hakimdir.

Sebillerin tezyinatında kullanılan yazının önemli özelliklerinden biri de anlam-mekân arasındaki ilişkidir. Suyu taziz eden ayetlerin sebilde yer alması anlam-mekân birlikteliğinin göstergesidir.

Kültür ve Medeniyet değerlerinin yaşatılması, mevcut mimari mirasımızın korunması, geçmiş nesillerin ürettiği eserleri, gelecek kuşaklara aktarmak ile mümkün olacaktır. Kadim medeniyetimizin aziz emanetlerini korumak, bu değerlerle yaşayacak nesillere bu mirasın özellikleri, nitelikleri ve tarihi bilincin kazandırılması ile gerçekleşecektir. Bu tarihi tecrübeyi aktarma, emanetcisi olduğumuz kadim mirasın tamamen yok olmasına yol açacak süreci durdurmuş olacaktır.

Anadolu Su Medeniyetinin bir bölümü olan su mimarisinin nadide bir örneği olan Sahip Ata camii taç kapı emzikli sebillerin yapılış gayesine uygun hizmete açılması kültürel süreklilik ve kadim medeniyetimizin abidevi eserlerini korumamız adına bir başlangıç olacaktır.

KAYNAKÇA

- Baysal, A. F., & Sayın, A. Z. (2019). Restorasyon Sonrası Kubbe-i Hadrâ Kalem İşleri Üzerine Bir Değerlendirme. İSTEM Dergisi, 33, 39–64. <https://doi.org/https://doi.org/10.31591/istem.550810>
- Baysal, A. F. (2020). Kubbe-i Hadrâ Kalemîşi Tezyînâtı ve Onarımı. Palet Yayınları.
- Çaycı, Ahmet; İslam Mimarisinde Anlam Ve Sembol, Palet Yayınları, Konya, 2017.
- Duran, Remzi; Selçuklu Devri Konya Kitabeleri (İnşa Ve Tamir), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2001.
- Ertunç, Ö. Çiğdem; “Anadolu Selçuklu Taç Kapılarında Kavsara Sistemleri”, Lale Kültür Sanat Ve Medeniyet Dergisi, Ocak- Haziran 2020, S.74-83.
- Gün, Recep; Anadolu Selçuklu Mimarisinde Yazı Kullanımı, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi Ve Sanatları Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Samsun, 1999.
- Koç, B. Sabiha; Rûmi Çizim Ve Teknikleri, İlke Kitap, İstanbul, 2015.
- Konyalı, İbrahim Hakkı; Konya Tarihi, Memleket Gazetesi Yayınları, Konya, 2007.
- Önge, Yılmaz; Türk Mimarisinde Selçuklu Ve Osmanlı Dönemlerinde Su Yapıları, Türk Tarih Kurumu, Basımevi, Ankara, 1997.
- Özkafa, Fatih “Konya Sahip Ata Cami, Taç Kapısındaki Yazı Ve Süslemelerde Tasarım Anlayışı”, Uluslararası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu, Bildiriler Cilt 116-18 Kasım 2006, İzmir, S.170-177.